

SØMANDSGRAVSTEN PÅ SILD

Af

HUGO KROHN

På kirkegårdene på de frisiske øer, der strækker sig fra Holland til Danmark, er bevaret en anseelig række gravsten, hvoraf ikke få er lagt over skibsførere og hvalfangerkommandører. Mange af dem er prydet med relieffer af skibe. En af de bedste kendere af den vestslesvigske ø Silds historie, personhistorie og kultur, sagfører dr.jur. Hugo Krohn, har gjort en stor indsats for at redde gravstenene på denne ø. Han fortæller her om dem og om de folk, de er lagt over. Det er et ikke uvigtigt kapitel af dansk søfarts historie, vi lærer at kende.

ØEN SILD (tysk Sylt) er den nordligste af de nordfrisiske øer i forbundsrepublikken Tyskland. Den måler knapt 100 km². Omtrent halvdelen deraf er klitter, hede og anden ødemark. Indtil øen blev berømt for sine bade- og kursteder omkring midten af 1800-tallet, var den kun tyndt befolket, da den ikke havde megen jord, som kunne udnyttes til landbrug. Omkring 1600 havde den kun ca. 1500 indbyggere. Antallet var op mod 1800 steget til omtrent 2700, i 1860 var der 2900, i 1880 3100, i 1890 3900, i 1910 4900 og i 1933 ca. 7500 indbyggere. I vore dage bor der omkr. 25.000 mennesker, og hertil kommer over 100.000 kurgæster i sommersæsonen.

Sild hører til det tidligere hertugdømme Slesvig, men den nordligste del, Listland, var en enklave henhørende til kongeriget Danmark under Ribe amt; dets få beboere, hovedsagelig af frisisk afstamning, hørte dog i kirkelig henseende til Keitum, hvor de også blev begravet.

1735 blev ø-friserne af Christian VI fritaget for regulær krigstjeneste. For at forøge deres knappe næring var mændene fra Sild

(*sildringerne*) siden arilds tid taget på fiskeri. Fangsten af kuller, som kendes tilbage til 1200-tallet, og dernæst sildefiskeriet, som fra ca. 1425 dreves fra Helgoland, forårsagede svære tab af fartøjer og mennesker, især omkring år 1600. Da hollænderne på denne tid begyndte hvalfangsten i de arktiske farvande, så sildringerne her deres chance. De kom ligesom de øvrige ø-frisere i de følgende mange år til at udgøre et betydeligt kontingent af de kommandører (som man kaldte kaptajnerne på hvalfangerskibene) og andre skibsofficerer, der deltog i den hamburgske, hollandske, danske og engelske hval- og robbefangst. Efterhånden som fangstresultaterne blev mere og mere dårlige, gik mange over i handelsfarten og sejlede fra Hamborg, Altona, København, Amsterdam, Bremen og Flensborg på Østasien (Bengalen, Trankebar, Kina) og på Vestafrika og Vestindien (slavetransport, sukker- og kaffefart). Skibene tilhørte ofte statsunderstøttede handelskompagnier.

Søfarten i sig selv krævede store ofre af menneskeliv og materiel, og også på anden måde var sømandens liv farefuldt; på vestindiefarterne hærgede f.eks. tropesygdommene, især den gule feber. Mange tab skete ved strandinger på kysten. Således mistede smakkeskipper *Teide Bohn* fra Morsum i 1744 på rejse fra Sild til Amsterdam med sømænd til den hollandske hvalfangerflåde 83 søfolk, dvs. ca. en sjettedel af øens søfarende befolkning. I de mange søkrige i 1600-, 1700- og 1800-tallet omkom ligeledes talrige søfolk fra øen, så man kan næsten sige, at den mandlige del af befolkningen ligefrem blev decimeret.

De døde blev, når de var i rum sø, overgivet til havet og ellers begravet på de arktiske øer, på Jan Mayen således under Bjørnebjergtet. I præstegården i Morsum opbevaredes en 28 cm høj, uregelmæssig formet rød sandsten, afknækket forneden, med følgende indridsede tekst i kursivskrift: „St. Marten Peeters gestorven d. 11. May Ao 1722 im 12. Jar synes olders op d. utreis na gronlant“ (*St. Marten Peeters*, død 12. maj anno 1722 i 12 års alder på udrejsen til Grønland). På et trækors på Spitsbergen (Svalbard), nær den 80. breddegrad, lød indskriften: „Hier leut begraven Michel Pieter van Silt opt

Schip de Mey Boom. Darop Commandeur Class Daniels Meeijer“ (Her ligger begravet *Michel Pieter* fra Sild på skibet „De Mey Boom“ („Majstangen“), ført af kommandør Class Daniels Meeijer).

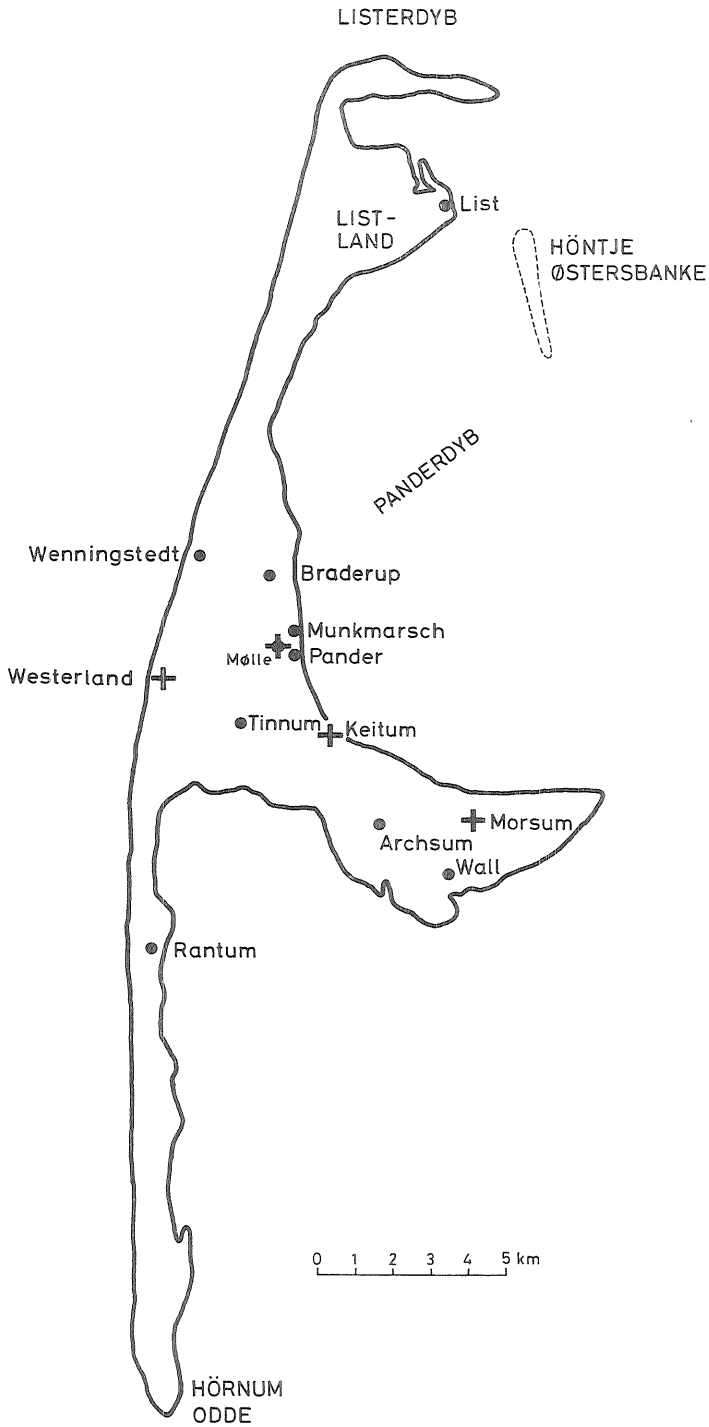
Kaptajnerne og deres besætning købte i de store havne de rått huggede stenplader, de skulle bruge til deres egne gravsten. Mejslerne blev lavet af landsbysmedene hjemme. Mens de var på langfart, lod søfolkene stenhuggerne begynde på det forberedende arbejde, idet de fik dem til at hugge skriftsteder og ornamentter. Livet blev ikke sjældent sammenlignet med en sørejse, og den himmelske havn, som skibet kastede anker i, blev ofte taget helt bogstaveligt af stenhuggerne. På andre sten ses oven over den med ranker omgivne indskrift Kristus med korsfanen, sindbilledet på retfærdigheden, Kristus med sejrskronen, symbolerne på tro, håb og kærlighed osv. En særlig betydning har de udhuggede tulipaner og roser på stilke med blade. De øverste blomster forestiller forældreparret, de andre på faderens side sønnerne og på moderens side døtrene. Når et familiemedlem er død, tilkendegives det ved at blomsterstilken er overhugget eller afbrækket.

Gravindskrifterne på kirkegårdene i Rantum, Westerland, Keitum og Morsum var indtil begyndelsen af 1600-tallet affattet på plattysk. Først efter 1675 benyttede man højtysk, som var kirkesproget. I 1604 udfærdigede de nordfrisiske syv herreder en bestemmelse om, at hvert hus skulle have anvist sin egen begravelsesplads, men dette blev først gennemført fra 1837 på Sild som forøvrigt andetsteds i Slesvig og Holsten. Kirkegården og kirken i Rantum blev nedlagt i 1799 som følge af den vedvarende sandflugt, og sognet blev sluttet sammen med Westerland, efter at den gamle kirke i Westerland allerede i

→

Kortskitse over øen Sild (Sylt) med angivelse af de i teksten forekommende stednavne.

Map of the Island of Sylt (Schleswig) with place-names mentioned in the article.

1634 havde måttet flyttes fra klitterne i vest hen i østenden af landsbyen.

I *Morsum* er de fleste gamle gravsten forsvundet. Nogle af dem ligger endnu som trin foran indgange og døre. På vestsiden af kirken, der formentlig er den ældste af øens kirker (fra 1200-tallet), står der endnu et gravmæle af rød kalksten fra sidst i 1700-tallet med et relief af et tremastet skib. Den oprindelige indskrift er slet af og erstattet af de påmalede ord *Peter Sparbom*. Peter Petersen Sparbom (1742–1834) var kaptajn og rådmand i Morsum. Han har øjensynlig købt den kasserede sten og ladet den oprindelige tekst fjerne.

Foran den søndre kirkedør ligger der en stor og tung gravsten over skipper *Bunde Bleicken* og hans enke *Inge*. I dødslisten fra Morsum angives under 12. maj 1771: „Bunje Bleicken fra Wall, smakkeskipper, døde ud for Hörnum på rejse fra Holland (Amsterdam), 57 år 9 uger 4 dage gammel“. Smakkerne eller smakskibene var mindre kystfartøjer, som førte søfolkene fra øerne som passagerer til Hamburg, Altona eller Amsterdam, hvorfra de gik ud med hvalfangerne. Deres 25-årige søn *Bleick Bundis* fik efter medejernes ønske faderens smakskib at føre, så han kunne forsørge sin mor og sine mange faderløse søskende. Desværre kæntrede det samme år 9. oktober på hjemrejsen fra Amsterdam. Af de ialt 19 ombordværende druknede han, hans bror *Bleick Jensen* og fem passagerer. Hans lig blev fundet 13. november ilandskyllet på stranden ved Hörnum. Der kendes ingen gravsten over ham. Måske har hans navn stået på forældrenes sten; der findes dog intet spor deraf. *Bunde Bleickens* enke *Inge* døde 9. april 1796, næsten 73 år gammel. Hun var mor til 11 børn, hvoraf allerede 8 var døde.

På den anden kirkegård i *Westerland*, et nyanlæg fra 1907, ligger gravstenen over den berømte grønlandskommandør og kgl. strandinspektør på Sild, *Lorens Petersen Hahn* (1668–1747). En af hans efterfølgere har, som det tidligere ikke var ualmindeligt, ladet det oprindelige navn *Hahn* mejsle bort og i stedet for sat sit eget navn *Prott* på den store meget smukke stenplade. I sine unge år (1689–90) deltog *Hahn* i den dansk-allierede skibsekspedition fra Listerdyb mod

Gravsten på Morsum kirkegård over Peter Sparbom (1742–1834). Stenen er brugt for anden gang; den har oprindeligt været lagt over en ukendt søførende, men den første indskrift fra 1700-tallet er afslebet. Skibsrelieffet blev dog stående. Fot. Günther Hausmann, Wenningstedt.

Gravestone of Peter Sparbom (1742–1834), in Morsum churchyard. Originally it covered the grave of an unknown seaman of the 18th century, but the inscription was obliterated and it was used for the second time still with the ship relief.

kong Jakob i England. Han var den af øens hvalfangstkommandører, der var mest heldig, idet han som fører af hamborgskibene „De swaerte Arend“ og „Stadswelvaert“ i årene 1693–1735 fangede 169 hvaler. Under den spanske arvefølgekrig, som afsluttedes med freden i Utrecht 1713, og som sikrede den fri handelsfart på verdenshavene, oprettede han 18. aug. 1705 sammen med 21 andre hvalfangstkommandører fra Hamborg et såkaldt admiralskab (konvojtjeneste) for fælles forsvar mod fjenderne tilsøs. Hans prægtige hus, bygget 1699, er nu overflyttet til frilandsmuseet i Kiel med al dets oprindelige indbo. Det blev indviet her på hans 300 års fødselsdag.

På den gamle kirkegård i Westerland findes endnu en række interessante gravsten. Der er f.eks. en over ostindiekaptajnen *Boy Michel Boysen* (1743–91), som senere blev „landsbefuldmægtig“. I 1783 drog han ud med varer til en værdi af ca. 60.000 rigsdaler og vendte i 1785 tilbage til København med værdier for 302.000 rigsdaler. Interessante er ligeledes to gravsten over kaptajn *Dirk Meinerts Hahn* (1804–60) og hustru. Han førte i 1838–39 på sit skib med 16 mands besætning 197 udvandrere, der blev forfulgt for deres tros skyld, til Sydaustralien, hvor de til minde om ham kaldte deres koloni Hahndorf. Hans levnedbeskrivelse findes i arkivet i Westerland. Endvidere findes her gravstenene over *Peter Nicolay Lassen* (1783–1848) og hustru. Han var nordmand, født i Bergen, og blev i 1809 som fører af et norsk kaperskib jaget ind på stranden på Sild af englænderne. Her blev han gift og blev senere strandfoged. Med sin hustru fik han 21 børn, og næsten alle deres sønner blev kaptajner.

De døde, som drev i land på øen, blev oprindelig begravet på kirkegården. I 1799 spredte den gule feber sig fra Havana til Syd-europa; den krævede ialt ca. 150.000 menneskeliv, og på grund af frygt for smitte blev ilanddrevne lig efter 1805 straks begravet i klitterne. Først i 1854 blev der anlagt en „begravelsesplads for hjemløse“ i Westerland; det skete på foranledning af strandfogden i Westerland, *Wulf Hansen Decker*, en efterkommer af Lorens Petersen Hahn, og Tysklands første kvindelige tandlæge, Dr. med. of Dental Surgery *Henriette Tiburtius*, født Pagelsen, en efterkommer af T. H. Teunis

Gravsten på Keitum kirkegård over hvalfangerkommandøren Teunis Hansen Teunis (1778–1819) og hustru Inge (1766–1842). Fot. Günther Hausmann.

Gravestone of the Commander of a whaling-ship, Teunis Hansen Teunis (1778–1819), and his wife. Keitum churchyard.

fra Wenningstedt. Indtil 1907, da man gik over til at begrave strandvaskerne på den nye kirkegård, fandt ialt 52 ukendte og ét identificeret lig deres hvileplads her.

De fleste af de endnu bevarede gamle kaptajnsgravsten findes på kirkegården i Keitum. Mange er gået tabt i tidens løb. I ældre tid, før sildringerne blev hvalfangere og koffardisøfolk, brugte man kun små gravsten, for det meste blot med de dødes initialer og et

årstal. En del af disse findes endnu. Først da velstanden steg, gik man over til at bruge store gravsten i pladeform. De blev, som nævnt, senere ofte benyttet én gang til eller solgt til efterkommerne. I krise- og krigstider kunne det hændte, at gravsten undertiden blev stjålet eller afslebet, så de kunne bruges igen, hvis ikke de blev brugt som dørtrin foran indgangen til huse og gårde, eller de blev anvendt som dæksten over rensedrønde og afløb.

Den smukke røde stenplade over *Paul Peter Paulsen* (1728-1806), som i sin tid var eneejer af Listland, findes nu i hjemstavns museet i Keitum. Den er prydet med en krone over de to slesvigske løver. En anden gammel plade med årstallet 1767 ligger endnu på sin gamle plads; den fik i 1923 navnet *Niels Diedrichsen*, List, indhugget i stedet for det oprindelige, nu ukendte navn.

Urørte ligger gravstenene over kaptajn *Peter Theide Clemenz* (1766-1828) i familiegravstedet vest for kirken og over kaptajnerne *Andreas Friedrichsen (Frödden)*, gift med en datter af kaptajn Peter Erken Schmidt fra Archsum, og *Paul Boysen* (død 1795) fra Wenningstedt og hans hustru *Dürken* (død 1805). Uændret er ligeledes gravstedet for familien *Hans Hansen Teunis (Tönis) de Jonge*, som stammede fra Tvismark på Rømø og i sine unge år kom til Sild 1771, hvor han giftede sig med en bondedatter fra List. Han var en af øens mest fremgangsrige hval- og robbefangere. Han gik som kommandør på „Anna Maria“, hvis kompas forøvrigt opbevares på museet i Flensborg, fra 1767 til 1801 på fangst og nedlagde ialt 127 hvaler. Sin første rejse foretog han på faderen, *H. H. Tönis* den ældres skib; da var han knap 8 år gammel. De to smukke gravmæler over ham og hans kone, hugget af stenhugger Preu i Hamborg, har indskrifter, som fortæller om dem begge:

Hier Ruhet
Seelig
Hans Hansen
TEUNIS
gebohren auf Röm d. 9. Octbr. 1746
gestorben in Altona d. 9. July 1803
Sein Alter 56 Jahr 9 Monath

In seiner frühen Jugend wurde
 er zur Grönländischen-Seefahrt
 angeführt wo rauf er 47 Reisen
 davon 37 als Commandeur
 und die mehresten mit glücklichem
 Erfolg gethan. Strebsahm
 war er als Versorger für
 die Seinen dabey lag ihm
 die Erziehung Seiner längst
 Mutter Lose-Kinder
 sehr am hertzen. Fyr
 beydes danken selbige ihm
 noch im grabe

(Her hviler den salige *Hans Hansen Teunis*, født på Rømø 9. okt. 1746, død i Altona 9. juli 1803 i sin alders 56 år og 9 måneder. Fra sin tidlige ungdom deltog han i den grønlandske søfart og foretog ialt 47 rejser deraf 37 som kommandør, og de fleste med heldigt resultat. Han var en stræbsom forsørger for sin familie og tog sig især opdragelsen af sine tidligt moderløse børn til hjerte. Derfor takker disse ham i hans grav).

Hier Ruhet
 in Gott
 Margaretha
 TEUNIS
 gebohrne Jürgens
 Sie ward gebohren zu List
 Anno 1746 d. 29. Octobr.
 starb Ao 1785 d. 3. Januari
 nachdem sie 13 Jahre 2 Mon.
 und 5 Tage in der Zähr-
 lichsten Ehe gelebet und
 in derselben 3 Söhne und
 3 Töchter gezeuget hatte.
 Sie bahnte sich schon hier durch
 ihre Tugend und wahre men-
 schenfreundschaft den Weg
 zu jenem unverweltlichem Erbe
 wo sie jetzt den Lohn ihrer Wer-
 cke durch den Genusz der ewig
 und über allemaas wigtigen
 Herlichkeit einerdtet.
 C. C. Preu. sc. in Hamburg

(Her hviler i Gud *Margaretha Teunis*, født Jürgens. Hun blev født anno 1746 d. 29. okt. og døde anno 1785 d. 3. januar, efter at hun havde levet 13 år 2 måneder og 5 dage i det kærligste ægteskab og i dette havde født 3 sønner og 3 døtre. Ved sin dyd og sande menneskekærlighed banede hun sig herved vejen til hin himmelske arv, hvor hun nu høster lønnen for sine gerninger i nydelsen af den evige og over al måde attråværdige herlighed.

C. C. Preu i Hamburg huggede stenen).

Stenene er beskrevet og afbildet i Wanda Oesaus bøger „Hamburgs Grönlandfahrt“ s. 197, 22 f. og „Schleswig-Holsteins Grönlandfahrt“ tavle XXXII.

Over hans søn *Jürgen Hans Teunis* (1786–1825), som var månedslojtnant under englænderkrigen, er ingen gravsten sat. Han forsvandt med skib og besætning i århundredets største stormflod 4.-5. febr. 1825 mellem Skagen og den engelske Kanal på rejse fra Hamborg til Hull. Han førte hvalfangeren „Najaden“ af Flensborg og var formodentlig den sidste grønlandskommandør på Sild.

Hans Hansen Teunis' ældste søn, *Teunis Hansen Teunis* (1778–1819) døde på hjemrejsen fra Grønland og blev begravet i Keitum. Hans farter med skibet „Geheimer Conferenzrat Blücher“ er beskrevet udførligt af E. Römer (Seewarte, hæfte 5, 1941). Han var gift med *Inge*, en datter af skibsfører Paul Boysen og hustru Dürken (nævnt tidligere).

Hans broder *Hans Teunis* (1783–1826) gik ned med sit skib ud for Island.

Den første aktion for at redde de gamle gravsten begyndte 1938. Et menighedsrådsmedlem, skibsbygningsingeniør Jens Uhl i Keitum, samlede nogle af de smukkeste sten, ialt ca. 50, og lod dem anbringe syd for Keitum kirke. Her blev de desværre hurtigt overgroet og forvitrede snart. For nogle år siden lykkedes det forfatteren af denne artikel med økonomiske støtte fra Axel Springer Stiftung i Berlin at få opstillet de første 23 af disse sten tillige med nogle andre gravsten på den ny afdeling af kirkegården, efter at de var blevet rensat, imprægneret og opmalet.

De vigtigste af disse gravsten er (taget fra vest til øst):

Nr. 1: Maiken J. Petersen, født Schwennen (1810-82) og hendes mand *Ingwer Lorenz Petersen*, født 1812 som søn af Ebe Peter Frödden (nr. 17), død på tilbagerejsen fra Brasilien til Stockholm. Han var 2. styrmand på kaptajn Dirk Meinert Hahns berømte rejse til Sydaustralien 1838–39 (se tidligere).

Nr. 2: Meinert Jansen = Manne Jensen (1767–1853), skibskaptajn i Keitum. Han tog styrmandseksamen i København 1787 og erhver-

De første 23 gravsten på Keitum kirkegård, som ved forfatterens indsats blev rensede, opmalet og nyopstillet. Fot. Günther Hausmann.

23 gravestones which were cleaned and restored in Keitum churchyard on the author's initiative.

vede borgerret 1805–06 i Trondhjem. Han gik 1809–14 på togt som månedsløjtnant på danske kanonbåde i Nordsøen mod englænderne. Han var oldebarn af Lorens Petersen Hahn (se tidligere), hvis datter Merret var gift med Manne Jens Eben (1705–46). Han forsvandt som kaptajn på Asiatisk Kompagnis fregat „Tranquebar“, da dette blev borte med mand og mus på tilbagerejsen fra Ostindien til København. Et indgraveret sølvbæger, et såkaldt kaptajnsbæger, med hans navnetræk opbevares endnu i familien. – Meinert Jansens far var vestindiekaptajnen *Jens Mannis* (= Jan Meinert Jansen, 1738–1813), som fra 1781 til 1788 førte „Vier Gebroeders“ for rederen Peter de Voss over verdenshavene til Arkangelsk og Santo Domingo.

Fra hans sejtid er der endnu opbevaret en samling på ca. 100 breve, der er interessante både fra et økonomisk og personalthistorisk synspunkt. En portrætmedaljon af Meinert Jansen opbevares i familiens gamle hjem. En medaljon af hans hustru Ohmken Eben er nu forsvundet og kendes kun fra fotografi. Hendes far var kaptajn på Vestindien og fra 1773 borger i København Peter Andreas Eben fra Tinum (1735–95). Den gamle granitsten har foruden de personlige data indskriften „Verehrung und Dankbarkeit“ (højagtelse og taknemlighed).

I nærheden er (nr. 3) gravstedet for hans søn, vestindiekaptajnen *Peter Andreas Janssen* (1813–81), og hustru *Margarethe* f. Teunis (1819–93), som slog sig ned i Wenningstedt. Her er også en mindeindskrift for deres søn *Jürgen Meinert Janssen*, som omkom ved Hebriderne 1879. En anden søn, der oprindelig var sømand, udvandrede til USA og blev stamfar til en stor familie.

Gravstenen nr. 4 er lagt over *Jürgen Lorenzen* (1744–1803) og hustru *Helena* (1756–1824), datter af Jens Nielsen. Den måler 182 × 123 cm og er smykket med kartucher og symmetrisk rankeværk. Foroven i det kronede dobbeltskjold ses initialerne J L og H L. Før Jürgen Lorenzen giftede sig til Munkmarscher Mølle ved Pander, var han kaptajn og fo'r på Vestindien: St. Thomas, St. Croix, St. Jan, Port au Prince, St. Domingo på Haiti. Han var barnebarn af færgemanden i Morsum Jacob Jürgens, som i 1652 fordrev „danske“ fiskere under den kongelige del fra Höntjæstersbanken ud for List, som hørte til den hertugelige del.

Stenen nr. 5 er sat over *Peter Peter Frödden* (1773–1838) fra Tinum og hustru *Gondel* (1773–1853), født Wulf Haulken (Hindrichs). Frödden var rådsherre („Ratmann“) og hun en efterkommer af Silde kronikør, Jens Swennen fra Archsum.

Nr. 6: en stor sten sat over den mangeårige sognepræst *Erasmus Fangel* (1750–1834) og hustru. Han stammede fra Nordborg på Als og førte fra ca. 1800 en fortegnelse over dem, der var „blevet“ på søen, dvs. omkommet.

Nr. 7 er lagt over ægteparret *Henrich (Haulk) Wulf Hendricks*

Den i forsinket barokstil udsmykkede gravsten for kaptajn og møller Jürgen Lorenzen (1744–1803) og hustru Helena (1756–1824) på Keitum kirkegård (nr. 4 i listen). Fot. Günther Hausmann.

Gravestone of Captain and Miller Jürgen Lorenzen (1744–1803) and his wife. Keitum churchyard.

(*Haulken*) (1777–1833) og hustru *Maycken*, f. Hansen Möller (1776–1843). Haulk er den sild-frisiske navneform for Hinrich. Begge nedstammede fra søfarerfamilier. Han var ligeledes en efterkommer af kronikøren Jens Swennen, og hun var barnebarn af kapt. Matz Bleicken (nr. 14) og oldebarn af pastorerne Jacobus Krupp og Joachimus Rhan i Keitum.

Nr. 8 er en meget smuk rødlig stenplade (182 × 115 cm), sat over *Inken Knut Pettersen* (1740–84), som døde ung under en epidemi på øen, og hendes ægtemand *Knut Pettersen* (1737–1800). Foroven ses i en oval den opstandne Kristus med indskriften på siden: „Ich bin die Auferstehung und das Leben ...“ (Jeg er opstandelsen og livet..., Johs. 11, 25-27), og derover ophængte blomstergrene. Teksten står i ophøjede bogstaver: „Hierunter ruhet INKEN KNUT PETTERSEN gebohrenen MANNIS in Keitum ... 7 Kinder ... Weiber die da Kinder zeugen und dabey im Glauben stehen, die hat Jesus ihm zu eigen selbsten ewig ausersehen; dieses lindert mir mein Schmerz. Ruh, weylend Sehr geliebtes Herz“ (Herunder hviler Inken Knut Pettersen, født Mannis, i Keitum ... 7 børn ... Kvinder, som føder børn og er troende, har Jesus selv udvalgt som sine til evig tid; dette lindrer min smerte. Hvil, du hjerte, som jeg fordums elskede så højt). Nedenunder findes indskriften for hendes mand, grønlandskommandøren Knut Pettersen. Hustruen var en datter af kaptajn *Manne Jens Eben*, som fo'r på Trankebar (se tidligere); han var gift med Merret (1709–88), en datter af den berømte hvalfangstkommandør og strandinspektør Lorens Petersen Hahn (jfr. tidligere).

Nr. 9: *Catharina Lützjacob* (*Lucia Røder*), født i Keitum (1716), død på List 1741. Hun var gift med den danske toldforvalter *Carol(us) Røder jun.* (1699–1727) og var en datter af pastor Paul Hansen i Keitum. En toldsten fra List med Christian V's monogram står nu i Sylter Heimatmuseum i Keitum. Under en krone er indhugget C 5 og kongens valgsprog „Pietate et Justitia“ (ved fromhed og retfærdighed), samt „Lister Dybs Told Cammer 1682“. Toldstedet på List, oprettet ca. 1680, kontrollerede indsejlingen på Listerdyb. – Gravpladen måler 180 × 57 cm og er prydet med akantusblade og

Gravsten i folkelig rokokostil over kaptajn Matz Bleicken (1707–77) og hustru Karen (1711–92). Keitum kirkegård (nr. 14 i listen). Fot. Diploming. Peter Haake.

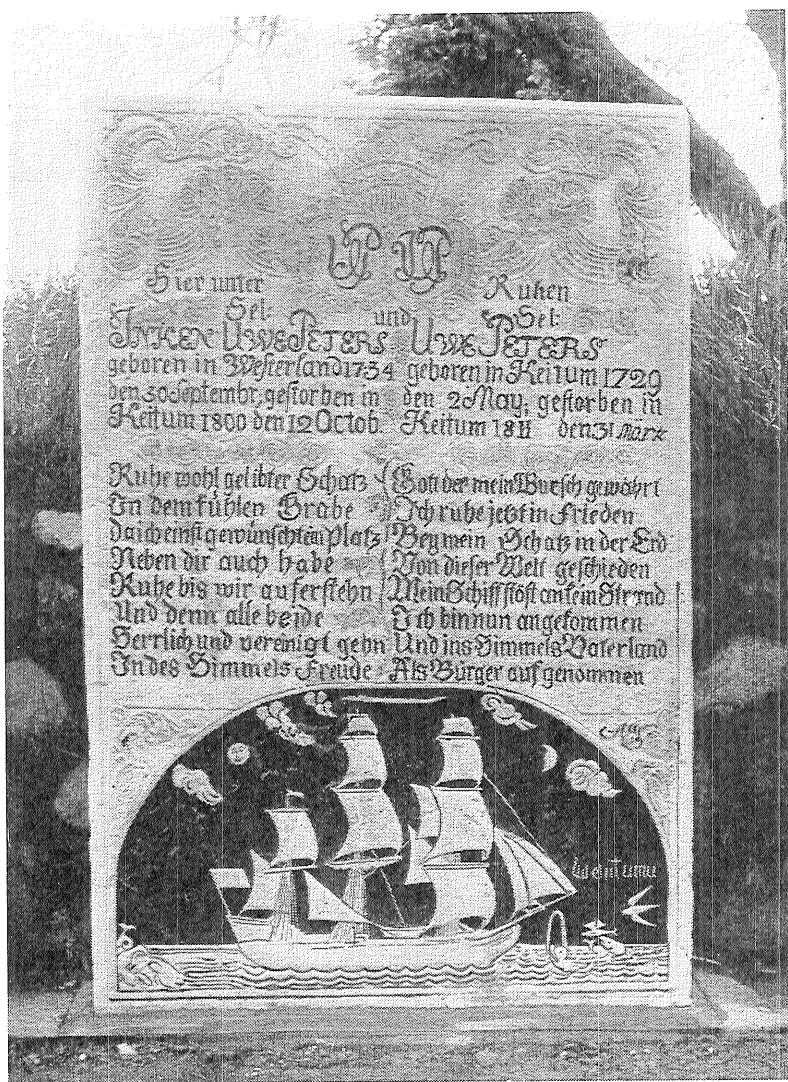
Gravestone of Captain Matz Bleicken (1707–1777) and his wife. Keitum churchyard.

englehoveder; den ovale indskriftskartuche er kranset med laurbær, og bogstaverne er ophøjede. Forneden er der et skriftsted i rundt felt.

Nr. 11: skipper *Dirk (Erich) Petersen* (1808–77), et oldebarn af Lorens Petersen Hahn. Skriftsted fra Jakobs brev 1, 12: „Selig ist der Mann, der die Anfechtung erduldet, denn nachdem er bewährt ist, wird er die Krone des Lebens empfangen, welche Gott verheissen hat denen, die ihn lieb hatten“ (Salig er den mand, som lider fristelse, thi efter han er prøvet, skal han få livets krone, som Gud har forjættet dem, som elsker ham).

Nr. 13: *Inken Tham Peters* (1800–87), født Frödden, fra Tinum, et oldebarn af Lorens Petersen Hahn, gift med kaptajn *Tham Peters*, som omkom i en storm d. 22. sept. 1831 med sit skib og seks besætningsmedlemmer fra Sild ud for Helgoland. „Es war ein langer Dornenpfad, auf dem Dich Gott geführet hat“ (Det var en lang tornebestrøet vej, Gud har ført dig ad).

Den meget smukke gravsten *nr. 14* er lagt over kaptajn *Matz Bleicken* (1707–77) og hans hustru *Karen Schwenn Jürgens* (1711–92). Hans far, Bleicke Matthiesen, var født 1677. Han selv førte den 3-mastede galliot „St. Nicolay Kirche“ af Flensborg. Den var formentlig bygget i Finland 1735, var på 77 læster og gik hovedsagelig i fart på Øster- og Nordsøen samt Middelhavet. I byarkivet i Flensborg opbevares endnu et såkaldt „algiersk søpas“ på latin, underskrevet 19. april 1758 af Frederik V, kontraseret af J. H. Bernstorff og gældende for skibets rejse fra Flensborg til Lissabon, Kristiania, England og videre. Sådanne søpas udstedtes for at beskytte skibene mod opbringelse af de nordafrikanske sørøvere, efter at Danmark havde afsluttet traktater med „barbareskstatene“ Marokko, Algier, Tunesien og Tripolis. – Matz Bleicken døde på en rejse fra Flensborg hjem til Sild. Ægteparret havde mange børn. Sønnen *Bleik*, f. 1735, døde 1805 i Flensborg; han førte til sidst byens største skib „Bonafides“. Hans portræt opbevares i huset Groot-Bleicken i Keitum. Barnebarnet *Jens Bleicken* var meget foretagsom og byggede i 1820–22 sammen med sin svigerfar *Jens Booyesen*, ridder af dannebrog, en havn i Keitum, og 1827 grundlagde de begge et aktieselskab for

Gravsten over Inken Uwe Peters (1734–1800) og hendes mand, kaptajn og rådsherre Uwe Peters (1729–1811), med relief af hvalfangerskib. Keitum kirkegård (nr. 15 i listen). Fot. Günther Hausmann.

Gravestone of Inken Uwe Peters and her husband, Captain and Councillor Uwe Peters (1729–1811), with a relief of a whaler. Keitum churchyard.

sildefiskeri, Sylter Heringsfischerei-Aktiengesellschaft, med egne skibe.
– Endnu lever der mange efterkommere af familien.

Stenen, der er af Namur-marmor, måler 178×118 cm og er 13 cm tyk. Den viser foroven den opstandne Kristus og har langs kanterne en krans af ranker i højt relief. Forneden skriftstedet: „Selig sind die Todten die in den Herrn Sterben von nun an. Ja der Geist spricht dass sie Ruhen von Ihrer Arbeit den(n) Ihre Wercke folgen Ihnen nach. Offenb. Joh. 14. Cap. 13. v“ (Salige er de døde, som dør herefter i Herren. Ja, ånden siger, at de hviler efter deres møje, thi deres gerninger følger med dem, Johs. Åb. 14, 13).

Den pragtfulde gravsten nr. 15 måler 182×121 cm og ser ud til at være hugget af samme mand som nr. 4. Den er lagt over *Inken Uwe Peters*, f. i Westerland 1734, død i Keitum 1800, og hendes mand *Uwe Peters* (1729–1811). Foroven ses i relief et kronet dobbeltskjold med initialerne UP og JUP, derunder data og vers i op-højet frakturskrift. Forneden ses et 3-mastet skib udhugget i fladt relief i et rundbuget felt. Kunstgrafikeren G. Hausmann i Wenningstedt opmalede stenen således, at baggrunden holdtes i sort og skibet stod uden bemaling. Tilhøjre, foran hvalfangerskibets forstævn, ser man en blæsende hval (ved en fejltagelse lader kunstneren vandet stå ud af munden i stedet for af næseborene). Ved siden ses en haj, som snapper efter to flyvefisk. På skibets dæk står foran for stormasten en hvalfangerchalup. I nederste venstre hjørne ses en større skare af forskellige slags fisk; stenen er her stærkt forvitret. Bemærkelsesværdigt er det, at man både ser sol og måne, sådan som det ofte kan forekomme på de højeste breddegrader i arktiske egne. Flaget over hækken har formodentlig haft et nationalitetsmærke, som dog ikke længere kan skelnes. På mesantoppen ses en fløj.

Inken Ufen var datter af Lorens Petersen Hahns ældste datter Gondel (1700–71). Uwe Peters (holl. Pietersz) var kaptajn og råds-herre i Keitum. Begge er bedsteforældre på mødrene side til den slesvig-holstenske frihedsmand og demokrat Uwe Jens Lornsen (1793–1838), fra 1830 landfoged på Sild, som var en af foregangsmændene i selvstændighedsbevægelsen i hertugdømmerne.

Nr. 16, den ældste af de store gravsten på øen, er lagt over landfogden *Peter Taken* og hustru *Marin* (1600–82). Den måler 198 × 113 cm og har flg. indskrift i indhuggede antikva-kapitæler: „Anno 1685 den 1. Mai ist der wolernveste vorachtbar und wolvornehmer Peter Taken dero zu Schleswig Holstein regirend Hochf. Durchl. in 50 Jahren gewesener Landvoigt auf Sylt im Herrn entschlafen seines Alters 72 Jahr und 3 Wochen“ (År 1685, den 1. maj, hensov i Herren i sin alders 72. år og 3 uger den hæderlige, agtværdige og velfornemme Peter Taken, som i 50 år havde været de i Slesvig og Holsten regerende højfyrstelige højheders landfoged på Sild).

Peter Taken blev i 1635 hertugelig holsten-gottorpsk landfoged på øen og havde som sådan nok at gøre med de skibsfolk, som landede på øen for at plyndre. Da kongen af Danmark i striden med hertug Christian Albrecht inddrog dennes andel af landet i 1684, blev også Peter Taken afsat. Han havde ført et spændende liv og var meget afholdt af øens beboere, fordi han altid stod på deres side. Hans efterkommere var strandfogder over den sydlige del af øen.

Nr. 17: den meget smukke rødlige sten har ligget over *Ebe Peter Frødden* (= *Albert Petersen*) (1752–1819) fra Tinum og hans hustru *Inge*, født *Prott* (1752–1820). Indskriften står i ophøjede bogstaver. Stenen, der måler 214 × 71 cm, har været udsat for stærk forvitring og beskadigelser, og den højre del af overfladen var brudt af. Den blev dog restaureret i sidste øjeblik, og stenhuggermester *Strenk* kunne tilføje det manglende stykke.

Ebe Peter Frødden var et oldebarn af *Früdde Früdden*, som fra 1623 til 1634 sad i Tinum som hertugelig landfoged. Hustruen var en efterkommer af *Lorenz Petersen Hahn* gennem dennes datter *Inken* (1713–83), som blev gift med *Buh Haulken Prott* fra *Westerland*; han var kaptajn og fo'r på *Guldkysten* (*Dansk Guinea*).

Stenen nr. 18 er et sidestykke til nr. 9 og har også dansk tekst. Forneden et skriftsted. Den måler 185 × 59 cm og har været brugt flere gange, formodentlig først af toldforvalteren på *List*, *Carol(us) Rødder sen.* (1667–1738), hvilket årstallet 1738, senere ændret til 1838, kunne tyde på.

Gravstenen *nr. 19* var sat over skipper *Bahne Wolf Bahnsen* (1763–1816) og hans hustru *Chressen* (1767–1850), født Knut Pettersen og senere gift med Theunis Petersen. Familien Bahnsen kom ca. 1600 som møllere fra Hviding herred til Sild, og mange af deres efterkommere blev søfarere. Bahne Wolf Bahnsen var barnebarn af Matz Bleicken og Karen, født Schwennen (nr. 14), og Chressen Knut Pettersen var et oldebarn af Lorens Petersen Hahn.

Stenen *nr. 20* lå over *Peter Albert Petersen* (1810–88). Han gik som sin far Peter Peter Frödden (nr. 5) tilsøs. På rejse fra Hamborg til Vestindien blev han syg af gul feber og måtte efterlades på St. Thomas. Kaptajnen på skibet, hans svoger *Tham Peters* (nr. 13) mistede nær Helgoland skib og liv i en storm. Efter denne ulykke gik P. A. Petersen på familiens bøn i land. På stenen står: „Selig sind die Todten in dem Himmelreiche, denn sie ruhen von ihren Arbeiten, ihre Werke folgen ihnen nach“ (jfr. nr. 14).

Stenene *nr. 21, 22 og 23* lå over medlemmer af familien *Jensen*, hvis gravsteder oprindeligt var nordøst for kirken. Plade *nr. 21* bærer navnet på *Jey Hans Jensen* (1772–1846), født Erk Rinken, og hendes mand, kaptajn *Hans Swen Jensen*, som døde på St. Thomas 1806.

Ved siden står stenen *nr. 22* over deres søn *Schwen (Swen) Hans Jensen* (1795–1855). Det siges, at han læste alle bøger, han kunne få fat på, og lærte sig matematik og navigation, historie m.m. af tyske, engelske, hollandske, franske og danske bøger. Efter sin konfirmation gik han, 16 år gammel, tilsøs på naboen, kaptajn *Meinert Claas Petersens* skib. I årene mellem fredsslutningen 1814 og 1820 steg han gennem alle grader ombord til styrmand. Allerede i 1818 tog han styrmandseksamen i København uden at have gået på navigationsskole. Flere vintre tilbragte han hjemme hos forældrene og gav gratis undervisning i styrmandskunst og sømandskab. Intet under at han af sine kammerater ombord blev kaldt „professoren“. Da han 1820 kom hjem fra Vestindien, traf han sin tidligere skolekammerat *Uwe Jens Lornsen* og besluttede sig til at opgive søen og studere retsvidenskab, højere matematik og kameral- og statsvidenskab på universitetet. I 1824 blev han ansat i det Tyske Kancelli i Køben-

Grafikeren Günther Hausmann i Wenningstedt under sit arbejde med at restaurere og opmale Inken Uwe Peter's gravsten på Keitum kirkegård (nr. 15 i listen).

The artist Günther Hausmann, of Wenningstedt, restoring the inscription on one of the gravestones in Keitum churchyard.

havn, hvor han som kancelliråd beskæftigede sig med skibsmålingsvæsnet, med den slesvigske told og med kanaltoldvæsnet. 1834 blev han udnævnt til borgmester i Kiel og blev etatsråd og ridder af dannebrog. Det skyldes i væsentlig grad hans energi og dygtighed, at den første jernbane i hertugdømmerne (og i Danmark) blev bygget mellem Altona og Kiel i 1844. Fra 1844 til 1854 virkede han som landfoged på sin hjemø. Han var medlem af stænderforsamlingen og blev under det slesvig-holstenske oprør finansminister i revolutionsregeringen 1848-49. Han var ikke gift, men havde en søn, den bekendte forfatter, professor *Wilhelm Jensen*.

Hans søster *Merret* (1798–1873) var gift med *Hans Hinrich Buchholz* fra Keitum, som omkom på søen i 1835 (sten nr. 23).

Henved 20 gamle gravsten med vanskeligt læselige indskrifter ligger endnu bag kirken og venter på at blive reddet og tydet. Fremdeles er der et antal kulturhistorisk vigtige gravsten på kirkegården i Keitum, som bør restaureres. Forfatteren håber i løbet af overskuelig tid at kunne gennemføre disse opgaver med hjælp fra indfødte sildringer eller venner af Sild.

KILDEHENVISNINGER

- Brinner, Ludwig*: Die deutsche Grönlandfahrt (Berlin 1913).
Dow, G. F.: Whale Ships and Whaling (Reprint, New York 1967).
Hansen, C. P.: Der Badeort Westerland und dessen Bewohner (Garding 1870).
Hansen, C. P.: Der Sylter Friese (Kiel 1860).
Hansen, C. P.: Chronik der Friesischen Uthlande (2. Aufl., Garding 1877).
Jensen, Christian: Die Nordfriesischen Inseln Sylt . . . (2. Aufl., Lübeck 1927).
Jessen, Wilh.: U. J. Lornsens Vorfahren und ihre Welt (Zeitschrift für Schl.-Holst. Geschichte, Bd. 66).
Koehn, Henry: Die Nordfries. Inseln (6. Aufl., Hamburg 1961).
Krohn, Hugo: Sylt. Entwicklung, Aufbau und Zusammensetzung der Bevölkerung (1600–1933), utrykt juridisk dissertation, Kiels Universitet 1948 (kopier i Universitetsbiblioteket og i Schl.-Holst. Landesbibliothek i Kiel, i Sylter Archiv, i Landsarkiverne i Åbenrå og i Viborg, på Handels- og Søfartsmuseet på Kronborg. – Afsnit trykt i Jahrbuch Nordfriesland 8 (1962/63), s. 26 ff. og 1965, s. 107 ff.).
Krohn, Hugo: Uwe Jens Lornsens Vorfahren, i: Sippe der Nordmark 1938, hft. 2, s. 1 ff.
Krohn, Hugo: Familiengeschichte Schwen Hans Jensens, i: Mitt. f. Kieler Stadtgesch. 1955, hft. 2, s. 105 f.
Krohn, Hugo: Sylter beim englischen Feldzug 1689/90, i: Jahrb. Nordfr., bd. 6 (1962), s. 107 ff.
Krohn, Hugo: Jens Booyens, i: Schl.-Holst. Biographien (1971).
 Kunstdenkmäler Schleswig-Holsteins, Kreis Südtondern (udg. af Sauermann og andre, Berlin 1939).
Lindeman, Moritz: Arktische Fischerei der Deutschen Seestädte (Berlin 1869).
Link, Theodor: Flensburgs Überseehandel (Neumünster 1959).
Moritz, Eduard: Die Nordseeinsel Röm (Havneby 1903).
Oesau, Wanda: Schleswig-Holsteins Grönlandfahrt auf Walfischfang und Robbenslag (Glückstadt 1937).

- Oesau, Wanda*: Hamburgs Grönlandfahrt (Hamburg 1955).
- Petersen, Carla*: Denkmäler friesischer Kultur – Grabsteine alter Kapitänsfamilien auf dem Keitumer Friedhof, i: Sylter Rundschau nr. 212, 12/9 1970.
- Rinken, Henning*: Vorzeit und Gegenwart. Beschreibung oder Chronik über die Insel Sylt (1835–37), og Chronik von Westerland (1843 ff.). Begge utrykt. Findes i Staatsbibliothek, Berlin og Sylter Archiv, Westerland.
- Rodenberg, Julius*: Stilleben auf der Insel Sylt (tre oplag, Berlin 1854–73). Schl.-Holst. Freilichtmuseum, Kiel, hæfte 6 om Lorens Petersen de Hahn, med bidrag af A. Kamphausen, Hugo Krohn og Maren Reise (Neumünster 1969).
- Schmidt, Hermann*: Vom Fischfang der Sylter in vergangenen Tagen (1942).
- Schölcher, Viktor*: Die Antillen I-III (Stuttgart 1847).
- Smith, J.*: Slesvigske Amtsforvaltere. Stud. og Personahist. vedr. Oppebørselsvæsenet i Hertugd. Slesvig indtil 1864 (Kbh. 1954, hektograferet).
- Sylt, Geschichte und Gestalt einer Insel, af Surkamp, Kersten, Voigt, Wenk, Emeis, Pfleiderer, Schlee og Arhammar (Itzehoe 1967).
- Teisen, J.*: Månedsløjtninger 1801–14 (særtryk af Ts. f. Søvæsen, 132. årg., Kbh. 1961).
- Wielandt, Gondel*: Die Lassens von Sylt (Flensburg 1965).

Arkiver og museer i Åbenrå, Altona, Amsterdam, Flensburg, Hamburg, Helsingør, København, Schleswig, Viborg, Keitum og Westerland (Sild).

Kirkebøger fra Sild: Keitum indbefattet List: dåbshandlinger 1670 ff., vielser og dødsfald 1709 ff.

Morsum: 1651 ff.

Westerland indbefattet Rantum: 1745 ff.

Skattemandtal og folketællinger fra Sild: 1612, 1613, 1689–94, 1709, 1745, 1803, 1835, 1845, 1860.

Forfatterens privatarkiv, bl.a. breve fra kaptajn Jens Mannis 1781–88, ialt ca. 100 breve.

Forfatterens adresse: Rechtsanwalt Dr. jur. Hugo Krohn, Karolinenweg 5, D-23 Kiel 1, eller: D-2281 Morsum auf Sylt.

Oversat af Henning Henningsen.

SAILORS' GRAVESTONES ON THE ISLAND OF SYLT

Summary

The island of Sylt, or Sild as it is called in Danish, is one of the chain of North Frisian islands which used to belong to the duchy of Schleswig but now are part of West Germany. It stretches along the coast of the North Sea between Holland and Denmark. As on many of the other islands the churchyards of Sylt contain a number of impressive and well preserved gravestones of seamen and captains of whalers. Some of them are decorated with the reliefs of ships. The writer, who is an authority on the history of West Schleswig and Sylt, has spent a great deal of time in investigating, cleaning and restoring these gravestones and has found out a great deal about the persons they commemorate. Until the year 1864 the seafaring history of the island was closely connected with that of Denmark.

The island is only 100 square kilometres and consists mainly of sand-dunes, heath and wasteland. In former times the barrenness of the island forced its inhabitants to seek their livelihood at sea. In the thirteenth century they fished herrings and haddocks in the North Sea, later they became clever and reliable seamen who sailed as captains and skippers, mates and crews, harpooners and seamen on Dutch, Danish and Hamburg whaling vessels and sealers in Arctic waters as well as on voyages to the Mediterranean and to the East and West Indies in the seventeenth, eighteenth and nineteenth centuries. They also served as officers and seamen on war ships. The sea took its toll of human lives and of ships, by bad luck, epidemics, tropical diseases and wrecks. The dead were either consigned to the deep or buried ashore, for example on islands in the Arctic. Those at home would often erect a gravestone in their memory in their local churchyard. Skippers would buy their own gravestones in one of their larger ports of call, and while they were still at sea have a local craftsman engrave reliefs and texts from the Scriptures on them. Their names were then inscribed later, after their death.

Until the beginning of the seventeenth century the inscriptions on gravestones in the churchyards of Rantum, Westerland, Keitum and Morsum were in Low German. Not until about 1675 were they written in High German liturgical language. In these inscriptions life was sometimes compared with a sea voyage or a ship was said to have cast anchor in the haven of Heaven. On some gravestones there is an engraving of Jesus with the banner of the cross or triumphal crown, above an inscription and pampre. Engraved tulips and roses with stems and leaves have a particular significance. The flowers at the top are symbols of the parents, the lower ones on the father's side are sons, on the mother's side daughters. If a member of the family has died this is shown by a cut off or broken stalk.

Up to the present 39 large old gravestones have been restored and re-

erected on Sylt: 7 in Westerland (one with a four-masted ship on it), 2 in Morsum (one with a three-masted ship) and 30 in Keitum (one with a three-masted ship).

Most of these stones, then, have been found in Keitum. Before the men of Sylt started sailing on whalers and long trading voyages small stones were used, bearing usually only the dead man's initials and the date. Later, as the island prospered, large slabs of stone were used. Even, then, these were sometimes sold when the graves were no longer kept up. The inscriptions were erased and the stones could either be used for fresh graves or as paving stones, doorsteps etc.

Some of the most important gravestones are:

1. The largest slab on the island (198×113 cm) is in Keitum on the tomb of *Peter Taken*, who was a bailiff of the island, and his wife *Marin* (1600-82).

2. In Westerland is the gravestone of *Lorens Petersen Hahn* (1668-1744). He was a famous whaler captain who killed 169 whales, more than any other captain on the island, and was later coastguard on Sylt.

3. The gravestone of *Hans Hansen Teunis de Jonge* and his family. He came to Sylt, from Rømø, in 1771 and became one of the most successful whalers and sealers on the island. As captain of a whaler he killed 127 whales between 1767 and 1801. This fine gravestone is the work of a mason of Hamburg.

4. *Meinert Jansen (Manne Jensen)* of Keitum, skipper (1767- 1853), took his mate's examination in Copenhagen in 1787. He was also a citizen of Trondhjem in Norway and sailed from 1809-14 as a lieutenant on short notice in the Danish fleet. He served against the English on a gunboat in the North Sea during the Continental System. In addition to the dates the old piece of granite bears the inscription "In gratitude and esteem". Near him his son *Peter Andreas Janssen* (1813-81) is buried, with *Margrethe*, his wife, nee *Teunis*. Many of their descendants are today living in the United States.

5. A fine slab of Namur marble (178×118 cm) commemorates Captain *Matz Bleicken* (1707-77) and his wife *Karen Schwen Jürgens* (1711-92). A captain of a three-masted galliot he sailed mainly in the Baltic, North Sea and Mediterranean.

6. The fine gravestone of *Inken Uwe Peters* (1734-1800) and her husband Captain *Uwe Peters* (1729-1811). Above, a crowned double coat-of-arms, below, the relief of a three-masted vessel. To the right of the bows a whale blowing and next to it a shark snapping at two flying fish.

7. Several gravestones of the Jensen family. Captain *Hans Swen Jensen*, who died on St. Thomas in 1806. Next to him that of this son *Schwen Hans Jensen* (1795-1855) who went to sea as a young man and sailed to the West Indies among other places. He quickly rose in the ranks and became navigation instructor. After which he studied higher mathematics, economic and

political science at the university. In 1824 he obtained a post in the Foreign Office in Copenhagen and in 1834 he was made mayor of Kiel and knight of the Dannebrog. He played a part in the building of the first railway in Denmark, between Kiel and Altona, was the administrative officer of the island of Sylt between 1844-54 and Minister of Finance for a short period in 1848-49 during the Schleswig Holstein revolutionary government.

8. *Boy Michel Boysen* (1743-91), captain of an Eastindiaman, later assistant administrative officer of the island.

9. Captain *Dirk Meinerts Hahn* (1804-60). In 1838-39 he took 197 persons who were emigrating to South Australia on account of their religious beliefs aboard his ship, with a crew of sixteen. As a mark of gratitude they named the town they founded after him - Hahn's Village or Hahndorf.

10. *Peter Nicolay Lassen* (1783-1848), born in Bergen in Norway, seaman, later inspector of the coastguard. He and his wife had twenty one children and nearly all the sons became ship's captains.

11. *Emil Kayser* (1878-1939), captain. A four-masted ship is depicted on his gravestone in Westerland.

12. *Peter Theide Clemenz* (1766-1828), captain.

13. Captains *Andreas Friedrichsen* (*Frödden*) and *Paul Boysen* (died 1795).

14. *Knut Pettersen* (1737-1800), captain, and his wife *Inken Knut Pettersen* (1740-87).

15. *Tham Peters*, captain, perished in a storm on the 22nd September 1831, off Helgoland.

16. Captain *Teunis Hansen Teunis* (died 1819). Many of his descendants, also, are living in the USA.